

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

ISSN: 2992-8982 <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqov vich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayev vich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayev vich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyev vich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyev vich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyev vich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixojaga o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyev vich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO'QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQUISH	27
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	32
Azlarova Aziza Axrorovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	41
M.O. Yo'ldoshova	
NARXLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI SIFATIDA DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISH	45
Anvar Deberdiyev	
SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISH YO'LLARI	49
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich	
STARTAP EKOTIZIMLARINI RAG'BATLANTIRISHNING SOLIQ MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: GLOBAL MUAMMOLAR VA HUDUDIIY IMKONIYATLAR	55
Ishimova Mohinur Absalomovna	
UMUMIY OVQATLANISH TIZIMIDA B2B MARKETINGINI JORIY ETISH. (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	61
Zakirova Gulnoza Quدراتovna, Aliyeva Gulnora Ildarovna	
TIBBIYOT TASHKIOTLARIDA NOMOLIVAVIY AKTIVLAR HISOBI AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	67
Iskanov Xoljigit Nurkosimovich	
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRISH MARKAZIDA ICHKI AUDIT TIZIMINI TASHIL ETISH AMALIYOTI	73
Suyunov Yorqin Bekmurodovich, Nazarov Ubaydulla Abdumannapovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	79
Yuldashev Akmal Kiyomovich	
TOG'-KON KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIM HOLATINI BAHOLASH VA IQTISODIIY SAMARADORLIK ZAXIRALARINI ANIQLASH	83
Abirova Nargizabonu	
YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI VA ULARNING MILLIIY RIVOJLANISHI	88
Turayev Abduvohid Kuldashevich	

IQTISODIYOTNING INNOVATSION TARAQQIYOTI SHAROITIDA MEHNAT RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	93
Artiqova O'g'iljon Zafar qizi	
O'ZBEKISTON MILLIY TELERADIOKOMPANIYASI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SEMIR MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	101
Rustamov Zafar	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI PASAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	107
Metyakubov Azamat Djumanazarovich	
BUXORO ARK ANSAMBLI TURISTIK SIG'IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH	111
Sulaymonova Malika Maxmudovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПЛАНИРОВАНИЯ, КОНТРОЛЯ И АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	116
Муродов Шавкатжон Фарходович, Зайналов Ж. Р.	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDAGI INVESTITSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	121
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH AMALIYOTIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	127
Melibayev Sodir Adilovich	
TIJORAT BANKLARI RENTABELLIGINI TA'MINLASHDA AKTIVLAR VA REGULYATIV KAPITALNING O'RNI	135
Sheraliev Abbos Xolmuminovich	
DIGITAL TRANSFORMATION OF DECISION-MAKING IN THE NATIONAL ELECTRICITY GRID OF UZBEKISTAN	140
Abdumalik A. Djumanov, Mukhlisa M. Gafurova, Tursunmurod R. Sobirov	
VIRTUAL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	147
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
O'ZBEKISTON QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING RIVOJLANISH HOLATI VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI.....	152
Shamsiddinov Ne'matjon Ashurali o'g'li	
ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	157
To'ychiyeva Dilnoza Farxod qizi	
ELEKTRON TIJORAT BOZORIDA RISKLARNI BAHOLASH MASALALARI	162
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	
UY-JOY BOZORINI IPOTEKA KREDITLASH AMALIYOTI ORQALI INTEGRATSIYA QILISH: O'ZBEKISTON SHAROITIDA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	166
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
HUDUDIY INVESTITSIYA TARKIBINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA DINAMIK TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	171
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI KREDITLASH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Bo'taev O'tkir Eshboevich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	181
Umarova Malika Nematjanovna	
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЗЕЛЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	187
Рахмонов Джамшид Одил угли	

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА.....	194
Абдусаламова Фарогат Сунатиллаевна	
BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH.....	200
Avazbek Jo'rayev	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK OMILLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	207
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
ASALARICHILIK XO'JALIKLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	211
Berdimuratov Kuanishbay Genjebaevich	
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ПРОЕКТОВ И ПРОГРАММ.....	215
Абдулаттоев Абдухакимжон Абдулхамид угли	
О'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH STRATEGIYASI.....	228
Mohichexra Melikovna Mo'minova	
INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI	233
Dilbar Xasanovna Aslanova, Usmanova Zumrad Islamovna	
TA'LIM TIZIMIDA MARKETING YONDASHUVI VA TAMOYILLARINI QO'LLASHNING NAZARIY ASOSLARI	239
Musayeva Shoira Azimovna, Raxmonova Aziza Tolibovna	
MEHMONXONALAR VA OILAVIY MEHMON UYLARI RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI	245
Boynazarov Ulug'bek Egamberdiyevich	
HUDUDLARNING TURISTIK SALOHİYATIDAN FOYDALANISH ORQALI ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	250
Daminov Mirvoxid Isroilovich	
О'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: MAKROIQTISODIY VA TARMOQ KO'RSATKICHLARI ASOSIDA TAHLIL	255
Iminoxunov Abdukoxor Abdivaitovich	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINING INNOVATION SAMARADORLIKKA TA'SIRI	264
Abdunabiyev Sirojiddin G'anijon o'g'li	
ИССЛЕДОВАНИЕ АКТИВНОСТИ И СТАБИЛЬНОСТИ КАТАЛИЗАТОРОВ В ПРОЦЕССЕ ГИДРООЧИСТКИ НЕФТЕПРОДУКТОВ И ИХ РОЛЬ В ОХРАНЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ.....	271
Тураев Баходир Тиркашевич, Махманов Дониёр Махманович	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDIY TURIZM BOZORINING MARKETING TAMOYILLARI ASOSIDAGI KOMPLEKS TAHLILI	276
Namozov Shahzod Maxmud o'g'li	
INNOVATIVE TRANSFORMATION PROCESSES AND ADVANCED INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE FIELD OF AGRICULTURAL SERVICES.....	282
Djurayeva Dilnoza Davronovna, Boltayeva Shakhnoza Bebudovna	
COMPARISON OF HOSPITAL-BASED AND HOME-BASED REHABILITATION AFTER CERVICAL SPINE SURGERY IN UZBEKISTAN	290
Shokhrukh Ziyavaddinov	
О'ZBEKISTON AKSIYADORLIK JAMIYATLARI MOLIVAVIY KOEFFITSIYENTLARI TAHLILI	299
Norqulov Mirsaid To'lqin o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI	306
Turdiyev Izatulla Ollaqulovich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA IJARA HISOBI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	312
Xoliqulova Yulduz Panji qizi	

ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGIGA RAQAMLASHTIRISH VA INNOVATSIYALARNING O'RNI: XORIJ TAJRIBASI	317
Mavlonov Ozod Ulug'bekovich	
QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING XORIJIY DAVLATLAR ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI MAMLAKATIMIZDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	322
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich, Sharipova Lobar Umrbek qizi	
BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH ASOSIDA BOSHQARISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI.....	330
Boltayev Zokirjon Otanazarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI.....	334
Adilova Zohida Ikromjonovna	
MOLIYAVIY AKTIVLAR TARKIBIDAGI DEBITORLIK QARZDORLIKLARINI MHXS TALABLARI ASOSIDA BAHOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	339
Umurzakov Dilshodbek Hakimovich	
ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕНЕДЖМЕНТА В УСЛОВИЯХ УДАЛЁННОЙ РАБОТЫ	345
Хамидов Далер Дилшодович	
ISMOIL SOMONIY MAQBARASINING TURISTIK SIG'IMINI BAHOLASH: BUXORO TARIXIY MARKAZI MISOLIDA.....	351
Choriyeva Dilovar Tohir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
CONSUMER TRUST IN UZBEKISTAN'S E-COMMERCE	356
Erkin Shavqiyev Professor, Ulugmurodov Farkhod	
IMPROVING THE FINANCING SYSTEM OF EXPORT ACTIVITIES OF SMALL BUSINESS ENTITIES.....	362
Karamatdinova Aysawle Parakhatovna	
XORIJIY OLIY TA'LIM MUASSASALARINING RAQAMLI MARKETING VOSITALARI TAHLILI: O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	369
Sharopova Nafosat, Xolmamatov Diyorbek	
SURXONDARYO VILOYATIDA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	374
Islomov Bobur Bahodir o'g'li	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA ASOSIY VOSITALARGA AMORTIZATSIYA HISOBLASH USULLARI VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAKOMILLASHTIRISH	380
Xasanov Shoxrux Raximjonovich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA REAL SEKTOR KORXONALARINING ROLI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	385
Sobitova Ra'no Solidjonovna, Babaxadjayev Firdavs Bahodir o'g'li	
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEK CONSULTING SERVICES MARKET AND METHODS FOR ASSESSING THE POTENTIAL FOR ATTRACTING INVESTMENTS	388
Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
RESPUBLIKAMIZDA UMUMIY OVQATLANISH SOHASI XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARDAN FOYDALANISH.....	394
Kalanova Moxigul Baxritdinova	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA KORXONA BOSHQARUVINING TASHKILIY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	399
Azlarova Munira Muhammad-Amin qizi, Yoqubov Madaminbek Abdurahim o'g'li	
BALIQCILIK SOHASIDA TADBIRKORLIK MAJMUALARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING ROSSIYA TAJRIBASI VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	406
Rajapov Xayrulla Bekdurdiyevich	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA CHIQUINDILARNI BOSHQARISH TIZIMINING ZAMONAVIY MODELLARI	416
Xasanov Komil Mutalibjanovich	
TOSHKENT VILOYATI QISHLOQ HUDUDLARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI: EMPIRIK TAHLIL	421
Saidakbarova Ziyoda Doniyor qizi	
METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF ADDITIONAL ACTIVITIES IN FARM ENTERPRISES	426
Kalimbetov Khaliknazar Kurbanbaevich	
KIMYO SANOATI KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'NALISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	432
Suyarov Shaxzod Salim o'g'li	
XALQARO MOLIYA TASHKILOTLARIDAN O'ZBEKISTONGA JALB ETILGAN IMTIYOZLI MABLAG'LARNING SAMARADORLIGI	438
Turdiyeva Zarnigor Asqar qizi	
NAVOIY VILOYATIDA TURIZM XIZMATLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH.....	442
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKNI BOSHQARISHNING XORIJIY AMALIYOTI.....	448
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
KORXONALARDA STRATEGIK REJANI ISHLAB CHIQISH DARAJALARI VA BOSQICHLARI	452
Zaripova Sayohat Zafarovna	
IQLIM O'ZGARISHINING AGRAR IQTISODIYOTGA TA'SIRI: NAZARIY YONDASHUVLAR VA XALQARO TAJRIBA.....	457
Ozodxon Mahmudovna Qo'ziboyeva, Anvarbekov Fayzullo Rustamjon o'g'li, Rahmonova Xosiyatxon Fayzullo qizi	
WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF BANKING SERVICES THROUGH THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA TECHNOLOGIES.....	462
Mamatova Sevara Ilhom kizi	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RISK MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	470
Toshpulatov Davron Akromovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YASHIL LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH: HOLAT, MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	477
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING RASMIY IQTISODIYOTGA TA'SIRINI BAHOLASH MUAMMOLARI	482
Bobojonov Azimjon Akmal o'g'li	
NAVOIY VILOYATI QIZILQUM CHO'LLARIDA XALQARO TURIZMNI TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	486
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
BARQAROR SHAHAR RIVOJLANISHINING ASOSIY OMILLARI VA ULARNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: TANLANGAN DAVLATLAR VA O'ZBEKISTON MISOLIDA	493
Dadabayeva Nigora Muxamatxanovna, Jahongirova Muazzamxon Jahongir qizi	
AUDIT TEKSHIRUVLARIDA AUDIT DALILLARINI YIG'ISH AMALIYOTINI ZAMONAVIY IT TEXNOLOGIYALARDAN VA "MACHINE LEARNING" DAN FOYDALANGAN HOLDA TAKOMILLASHTIRISH ("IPAK YO'LI" AITB MISOLIDA).....	499
Eshqurbonov Bahrom Norsoat o'g'li	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BITIRUVCHILARINING MEHNAT BOZORIGA INTEGRATSIYASI: RAQAMLI KO'NIKMALAR OMILINING ROLI.....	506
Eshbo'riev Umarbek Rashidovich	
KOMPANIYALAR MOLIYASINING BARQARORLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI.....	518
Rasulov Jasurbek Abdurasulovich	

ZAMONAVIY BAHOLASH FAOLIYATIDA PYTHON DASTURLASH TILINI QO'LLASHNING USLUBIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI.....	522
Shaminov Abbosjon Faxriddin o'g'li	
MINTAQADA SANOAT TARMOQLARIGA INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING TASHKILIY-IQTISODIY YO'NALISHLARI.....	527
Maxmudov Jasurbek Ergashevich	
HUDUDIY ASALARICHILIKNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARI	532
Sulaymonov Sherzod Nasivaliyevich	
BARQAROR TURIZM VA UNING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI	536
Sultonova Abduraimova Kamola Abdumannob qizi	
РАЗВИТИЕ КОРПОРАТИВНЫХ ФИНАНСОВ С УЧЕТОМ ESG-ПРИНЦИПОВ	542
Алиева Сусанна Сейрановна	
ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ РУКОВОДИТЕЛЯ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	548
Алибекова Паризода Раджаб кизи, Алимова Машхура Тоирхоновна	
KREDIT RESURSLARINING HUDUDIY IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA MOLIVAVIY SAVODXONLIKNING INSTITUTIONAL ROLI	554
G'aniyev Sanjar Poziljon o'g'li	
SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH INVESTITSİYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH	561
Qorabayev Shuxratjon Axmadjonovich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASH ORQALI INKLYUZIV INVESTITSION MUHITNI RIVOJLANTIRISH.....	568
Irisqulova Munisa Akmal qizi	
AGROKLASTERLARNING TASHKILIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	573
Doliyev Samandar Toirovich	
MINTAQADA IQTISODIYOT TARMOQLARINI DIVERSIFIKATSİYALASH USULLARI.....	579
Sapayev Azamat Rustamovich	
MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI SAVDO SIYOSATINING O'RNI	583
Rustamova Nodira	
GAVKUSHON ANSAMBLI MISOLIDA BUXORO TARIXIY MARKAZIDAGI MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK SIG'IM SALOHİYATI.....	587
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
ОПРЕДЕЛЕНИЕ МНОЖЕСТВЕННОГО КОРРЕЛЯЦИОННО-РЕГРЕССИОННОГО АНАЛИЗА С ПОМОЩЬЮ ПРИКЛАДНЫХ ПРОГРАММ	594
Ганиева Зулфия Самиевна	

GAVKUSHON ANSAMBLI MISOLIDA BUXORO TARIXIY MARKAZIDAGI MEROS OBYEKTLARINING TURISTIK SIG'IM SALOHIYATI

Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna

Buxoro davlat universiteti,
Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li

Buxoro davlat universiteti,
Turizm va mehmonxona xo'jaligi kafedrasini o'qituvchisi, i.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada Gavkushon ansambli misolida Buxoro tarixiy markazidagi meros obyektlarining turistik sig'imi tahlil qilingan. Tadqiqot davomida Cifuentes metodologiyasiga asoslangan dala kuzatuvlari orqali fizik sig'im hamda haqiqiy sig'im ko'rsatkichlari hisoblab chiqildi. Shuningdek, iqlim omillarining tuzatish koeffitsiyentlari baholanib, obyektning turistik yuklamaga bardoshlilik darajasi aniqlashtirildi.

Tadqiqot natijalari asosida meros obyektlarini barqaror boshqarish, sayyohlar oqimini samarali tartibga solish hamda tarixiy-madaniy merosni asrashga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: turistik sig'im, fizik sig'im, haqiqiy sig'im, meros obyektlarini boshqarish, YUNESKO Jahon merosi, Cifuentes modeli, barqaror turizm.

Abstract. This article analyzes the tourism carrying capacity of heritage sites in the historic center of Bukhara using the example of the Gavkushon Ensemble. Based on field research conducted through the Cifuentes methodology, the indicators of physical carrying capacity and real carrying capacity were calculated. In addition, climatic correction coefficients were evaluated to determine the site's resilience to tourism pressure.

Based on the research findings, scientific and practical recommendations aimed at the sustainable management of heritage sites, effective regulation of tourist flows, and preservation of historical and cultural heritage were developed.

Key words: tourism carrying capacity, physical carrying capacity, real carrying capacity, heritage site management, UNESCO World Heritage, Cifuentes model, sustainable tourism.

Аннотация. В данной статье проанализирован туристический потенциал объектов исторического наследия в историческом центре Бухара на примере Ансамбль Гавкушон. На основе полевых исследований, проведенных с использованием методологии Cifuentes, были рассчитаны показатели физической и реальной туристической вместимости. Также были оценены климатические поправочные коэффициенты для определения устойчивости объекта к туристической нагрузке.

По результатам исследования разработаны научно-практические рекомендации, направленные на устойчивое управление объектами наследия, эффективное регулирование туристических потоков и сохранение историко-культурного наследия.

Ключевые слова: туристическая вместимость, физическая вместимость, реальная вместимость, управление объектами наследия, ЮНЕСКО, модель Cifuentes, устойчивый туризм.

KIRISH

Keyingi o'n yil davomida xalqaro turizm sanoati jahon iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biriga aylandi. 2025-yil yakunlariga ko'ra, dunyo bo'yicha xalqaro sayyohlar soni 1,52 milliard nafarga yetdi. Bu ko'rsatkich turizm sohasi COVID-19 pandemiyasi sabab yuzaga kelgan murakkab davrdan to'liq tiklanish

bosqichiga chiqqanini tasdiqlaydi. Mazkur raqam 2024-yilga nisbatan 4 foizga, ya'ni qariyb 60 million sayyohga ko'payganini ko'rsatadi [1]. Moliyaviy ko'rsatkichlar ham rekord darajaga yetdi: yo'lovchi tashish xizmatlari bilan birgalikda hisoblanganda, turizm eksportidan olingan daromad 2024-yilda 1,9 trillion AQSH dollarini tashkil etdi. Bu pandemiyadan oldingi davr ko'rsatkichidan qariyb 3 foiz yuqoridir [2].

Mazkur global o'sish tendensiyasiga O'zbekiston ham faol ravishda qo'shilmogda. 2025-yilda mamlakatga turistik maqsadda tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar soni 11,7 million nafarga yetdi. Bu ko'rsatkich 2024-yilga nisbatan 3,5 million kishiga oshganini ko'rsatadi (2024-yilda 8,2 million nafar) [3]. Turizm xizmatlari eksporti hajmi esa 2024-yildagi 3,52 milliard AQSH dollaridan 2025-yilda 4,8 milliard AQSH dollariga yetdi. "O'zbekiston–2030" strategiyasi doirasida 20 million xorijiy sayyohni qabul qilish hamda turizm eksportini 6 milliard AQSH dollariga yetkazish vazifasi belgilangan [4]. Turistlar oqimining o'sishidagi asosiy omillardan biri mamlakatning boy madaniy-tarixiy merosidir. Xususan, sayyohlarning katta qismi Samarqand, Buxoro va Xiva kabi Buyuk Ipak yo'li bo'ylab joylashgan tarixiy shaharlarga tashrif buyurmoqda.

Buxoro viloyati O'zbekiston turizm tizimida alohida o'rin egallaydi. Buyuk Ipak yo'li ustida joylashgan Buxoro shahrining tarixi ikki ming yildan ortiq davrni o'z ichiga oladi va u Markaziy Osiyodagi eng yaxshi saqlanib qolgan o'rta asr shahri sifatida e'tirof etiladi [5]. YUNESKOning ikkinchi mezon Buxoroning Markaziy Osiyodagi shaharsozlik rivojiga ko'rsatgan ta'sirini, to'rtinchi mezon esa shaharning o'ziga xos o'rta asr shahar tuzilishini deyarli o'zgarmagan holda saqlab qolganini tasdiqlaydi [6]. 1993-yildan buyon YUNESKO Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan Buxoro tarixiy markazida 260 dan ortiq tarixiy-me'moriy obidalar mavjud bo'lib, ular har yili yuz minglab mahalliy va xorijiy sayyohlarni jalb etmoqda [5]. Xalqaro turizm nuqtai nazaridan Buxoro meros shahri sifatida aylanma turizm modellarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, meros obyektlaridan foydalanish madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan barqaror foyda keltiradi [7].

Tarixiy markaz tarkibidagi muhim me'moriy yodgorliklardan biri Gavkushon ansambli hisoblanadi. Ushbu majmua Toqi Zargaron va Labi Hovuz ansambli oraliqida joylashgan bo'lib, uning nomi fors tilida "ho'kiz so'yiladigan joy" ma'nosini anglatadi. XVI asrgacha mazkur hududda qassobxona va chorva bozori mavjud bo'lgan. Majmua Abdullaxon II hukmronligi davrida, 1562–1565-yillarda bunyod etilgan bo'lib, qurilish ishlari Jo'ybor shayxi Xo'ja Sa'd homiyligida amalga oshirilgan [19]. Xo'ja Sa'd "Xo'ja Kalon" ("Buyuk xo'ja") nomi bilan mashhur bo'lib, keyinchalik ushbu nom majmua tarkibidagi masjid va minoraga ham berilgan. Majmua madrasa, masjid va minoradan iborat bo'lib, 1993-yilda YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga "Buxoroning tarixiy markazi" tarkibida kiritilgan. Gavkushon madrasasi notekis yer maydonida qurilgani sababli trapetsiyasimon shaklga ega bo'lib, bu uning o'ziga xos me'moriy xususiyati hisoblanadi [20].

Turizm oqimining jadal o'sishi bilan bir qatorda muhim boshqaruv masalalari ham yuzaga kelmoqda. N. Srivastava ta'kidlaganidek, turistik yuklamaning me'yorida ortib ketishi "haddan tashqari sayyohlik turizm sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin" bo'lgan holatni yuzaga keltiradi [8]. Sayyohlar sonining nazoratsiz ortishi iqtisodiy foyda bilan birga, me'moriy obidalarining eskirishi, mahalliy aholi uchun qulayliklarning kamayishi va turistik tajribaning sifat jihatdan pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli turistik sig'im (Tourism Carrying Capacity – TCC) konsepsiyasi, ya'ni obyektning barqarorligini saqlagan holda qancha turistni qabul qila olishini aniqlash usuli, bugungi kunda meros turizmini boshqarishning muhim vositasiga aylangan [9; 10].

Mazkur maqolada Gavkushon ansambli misolida fizik sig'im (Physical Carrying Capacity – PCC) va haqiqiy sig'im (Real Carrying Capacity – RCC) ko'rsatkichlarini dala tadqiqotlari asosida aniqlash vazifasi qo'yilgan. Tadqiqot natijalari esa obyekt uchun ilmiy asoslangan turistik oqimni boshqarish qarorlarini ishlab chiqishda qo'llanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Turistik sig'im (Tourism Carrying Capacity – TCC) tushunchasi dastlab ekologiya va tabiatni muhofaza qilish sohasida qo'llanilgan bo'lsa-da, keyinchalik turizm tadqiqotlarida mustaqil metodologik yo'nalish sifatida shakllandi. N. Srivastava ta'kidlashicha, TCC o'z mohiyatiga ko'ra "muayyan hududda turistik faoliyatning salbiy oqibatlarini yuzaga keltirmasdan qabul qilinishi mumkin bo'lgan ziyoratchilar sonining maksimal darajasi"ni anglatadi [8]. Mazkur tushuncha vaqt o'tishi bilan kengayib, ekologik, ijtimoiy va boshqaruv chegaralarini ham o'z ichiga ola boshladi [10].

Metodologik jihatdan bugungi kunda eng keng tarqalgan yondashuv M. Cifuentes tomonidan IUCN uchun ishlab chiqilgan uch bosqichli model hisoblanadi [9]. Ushbu model fizik sig'im (Physical Carrying Capacity – PCC), haqiqiy sig'im (Real Carrying Capacity – RCC) va samarali sig'im (Effective Carrying Capacity – ECC) bosqichlarini o'z ichiga oladi. Har bir keyingi bosqich oldingi bosqich qiymatiga tuzatish koeffitsiyentlarini qo'llash orqali aniqlanadi.

Aylanish koeffitsiyenti tushunchasi metodologiyaga ilk bor R. Boullon tomonidan kiritilgan bo'lib, u "kunlik ochiq vaqt / o'rtacha tashrif davomiyligi" formulasini taklif qilgan [14]. Mazkur formula hozirgi kunda ham TCC tadqiqotlarida asosiy hisoblash vositalaridan biri sifatida qo'llanib kelmoqda [9; 13].

Xalqaro miqyosda TCC metodologiyasini madaniy meros obyektlarida qo'llashga oid tadqiqotlar soni so'nggi o'n yilliklarda sezilarli darajada ortdi. K. Magabli va A. Al-Shorman Iordaniyadagi Petra YUNESKO meros obyektida fizik sig'imni hisoblash bo'yicha muhim tadqiqot o'tkazganlar. Boullon modeli asosida olib borilgan hisob-kitoblarga ko'ra, Petra obyektining oylik sig'imi 16 200 ziyoratchini tashkil etgan. Shu bilan birga, yanvar oyidan tashqari boshqa fasllarda mazkur ko'rsatkichning oshib ketishi kuzatilgan [12]. Tadqiqot natijalari tarixiy obyektlarda turistlar oqimini mavsumiy boshqarish zarurligini ko'rsatdi.

Diniy va ziyoratgoh maqomidagi meros obyektlari uchun maxsus TCC metodologiyasini R. Jangra va S.P. Kaushik (2017) Hindistondagi Kurukshetra shahrida joylashgan Brahm Sarovar obyektida sinovdan o'tkazganlar [13]. Tadqiqotchilar IUCN formulasi asosida maydon, avtoturargoh, sanitariya nuqtalari, ichimlik suvi va yo'laklar bo'yicha alohida PCC hisob-kitoblarini amalga oshirib, obyektning kunlik maksimal sig'imi 567 534 ziyoratchini tashkil etishini aniqlaganlar [13].

Mazkur tadqiqotning metodologik ahamiyati shundaki, unda turli funksional zonalar uchun bir kishiga mo'ljallangan maydon me'yorlari (1 m² dan 10 m² gacha) tabaqalashtirilgan holda qo'llanilgan.

A. Erdoğan Turkiyaning Amasya shahridagi ko'p funksiyali YUNESKO meros obyektida Cifuentes modelini zamonaviy meros boshqaruvi sharoitiga muvaffaqiyatli moslashtirib, fizik sig'im (PCC), haqiqiy sig'im (RCC), samarali sig'im (ECC) hamda ijtimoiy sig'im (Social Carrying Capacity – SCC) ko'rsatkichlarini birgalikda hisoblagan [11].

Shuningdek, A. Makhadmeh va hamkorlari Iordaniyadagi dekapolis shaharlardan biri bo'lgan Jerash (Gerasa) arxeologik majmuasida GAT modellashtirish asosida sig'imni baholash metodologiyasini ishlab chiqqanlar [18]. Tadqiqot natijalariga ko'ra, turistlar oqimining ortishi tarixiy yodgorliklar xavfsizligiga sezilarli bosim o'tkazayotgani aniqlangan.

Turistik sig'im masalasi faqat miqdoriy ko'rsatkichlar bilan cheklanmaydi. U turistik manzilning rivojlanish hayotiy sikli bilan ham uzviy bog'liqdir. R.W. Butler tomonidan taklif etilgan TALC (Tourism Area Life Cycle) modeli kashfiyot, jalb etish, rivojlanish, konsolidatsiya, turg'unlik va pasayish bosqichlari orqali turistik sig'imning ortib ketishi manzilning uzoq muddatli barqarorligiga qanday ta'sir qilishini tushuntiradi [15].

G.V. Doxey esa mahalliy aholining turistlarga bo'lgan munosabatini ifodalovchi "Bezovtalanish indeksi" (Irridex) modelini ishlab chiqib, turistik yuklamaning ortishi ijtimoiy munosabatlarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatishini asoslab bergan [17].

YUNESKO, ICCROM, ICOMOS va IUCN tomonidan ishlab chiqilgan "Jahon merosi kontekstida ta'sir baholash bo'yicha qo'llanma" esa Buxoro kabi YUNESKO obyektlarida sig'imni baholashning huquqiy va metodologik asoslarini belgilab beradi [16]. Mazkur hujjatda meros obyektlari boshqaruvchilari uchun sig'im hisob-kitoblarini amaliy boshqaruv vositasi sifatida joriy etish zarurligi alohida ta'kidlangan.

Muhriddin Kilichov va hamkorlari Buxoro meros turizmini rivojlantirishda GAT texnologiyalaridan foydalanib, turistik marshrutlarni optimallashtirish modelini taklif qilganlar, biroq aniq sig'im ko'rsatkichlarini hisoblamaganlar [7]. O. Khamidov va N. Khayrullaeva esa Buxoro viloyatida barqaror turizmni rivojlantirish masalalarini o'rganib, turistik infratuzilma imkoniyatlari va obyektlarga tushayotgan yuklamani muhim boshqaruv omillari sifatida ko'rsatganlar [6].

Mazkur adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, M. Cifuentes metodologiyasi xalqaro miqyosda meros obyektlarida samarali qo'llanilayotgan bo'lsa-da [9; 11-13], Buxoro tarixiy markazidagi alohida obyektlar uchun dala tadqiqotlariga asoslangan miqdoriy sig'im o'lchovlari hali yetarli darajada amalga oshirilmagan. Mazkur tadqiqot aynan shu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bir-birini to'ldiruvchi beshta ilmiy metoddan foydalanildi. Kuzatuv metodi doirasida har bir obyektida kamida 50 nafar ziyoratchi bevosita kuzatilib, ularning kirish va chiqish vaqtlari qayd etildi hamda o'rtacha tashrif davomiyligi aniqlandi.

O'lchov metodi asosida obyekt maydonlari GPS asboblari yordamida joyida o'lchandi va kadastr hujjatlari bilan taqqoslandi. Hujjatlar tahlili metodi orqali kadastr ma'lumotlari, obyekt ma'muriyatidan olingan texnik hujjatlar hamda O'zgidrometning ko'p yillik iqlim statistikasi o'rganildi.

Miqdoriy tahlil metodi yordamida dala tadqiqotlari davomida yig'ilgan ma'lumotlar M. Cifuentes formulalari asosida matematik hisob-kitoblar orqali qayta ishlanib, fizik sig'im (Physical Carrying Capacity – PCC) va haqiqiy sig'im (Real Carrying Capacity – RCC) ko'rsatkichlari bosqichma-bosqich aniqlandi.

So'nggi bosqichda qiyosiy tahlil metodi qo'llanildi. Olingan natijalar xalqaro meros obyektlarida o'tkazilgan o'xshash tadqiqotlar, jumladan A. Erdoğan, K. Magabli, A. Al-Shorman, R. Jangra va S.P. Kaushik tadqiqotlari natijalari bilan solishtirildi [11; 12; 13].

Ma'lumotlar ikki asosiy yo'nalishda yig'ildi:

1. GPS o'lchov asboblari va kadastr hujjatlari yordamida obyekt maydonlari aniqlandi;

2. har bir obyektida kamida 50 nafar ziyoratchi kuzatilib, kirish va chiqish vaqtlari qayd etildi hamda o'rtacha tashrif davomiyligi hisoblandi.

Fizik sig'im (PCC) formulasi

Fizik sig'im quyidagi formula asosida hisoblandi [9; 14]:

$$PCC = S \times U$$

Bu yerda:

$$S = \frac{E}{a_{och}} + \frac{G}{a_{yop}} + \frac{H}{a_{tor}} + \frac{I}{a_{min}} - \frac{K}{a_{och}} - \frac{L}{a_{och}}$$

Aylanish koeffitsiyenti:

$$U = \frac{\text{Ochiq soatlar}}{\text{Tashrif vaqti (daq)/60}}$$

Belgilar izohi:

Belgi	Ma'no	Bir kishiga maydon (a)
E	Ochiq maydon / hovli	3.0 m ²
G	Yopiq / ichki zal	2.0 m ²
H	Tor yo'lak (< 2 m)	1.2 m ²
I	Minora / tor ko'tarilish	1.1 m ²
K	Hovuz / suv - ayiriladi	3.0 m ²
L	Bog' / gulzor - ayiriladi	3.0 m ²

a qiymatlari R. Jangra, S.P. Kaushik hamda M. Cifuentes tavsiyalariga asoslandi [9; 13].

Haqiqiy sig'im (RCC) formulasi

Haqiqiy sig'im PCC ga iqlim va savdo zonasi bo'yicha tuzatish koeffitsiyentlarini qo'llash orqali hisoblandi [9; 11]:

$$RCC = PCC \times \left(1 - \frac{M + N + O}{\sum A}\right) \times \left(1 - \frac{d_{issiq}}{365}\right) \times \left(1 - \frac{d_{sovuq}}{365}\right)$$

Bu yerda:

- M — savdo rastasi maydoni;
- N — muzey eksponatlari joylashgan hudud maydoni;
- O — xizmat va texnik zonalar maydoni;
- d_{issiq} — yil davomida 35°C dan yuqori bo'lgan kunlar soni (82 kun);
- d_{sovuq} — yil davomida 0°C dan past bo'lgan kunlar soni (30 kun).

Mazkur iqlim ko'rsatkichlari O'zgidromet ma'lumotlari asosida olindi [9].

Natijada umumiy iqlim koeffitsiyenti 71,16% deb qabul qilindi, ya'ni PCC ning 28,84% qismi iqlim cheklolari sababli kamaytirildi.

Yillik va mavsumiy sig'im

Kunlik ko'rsatkichlar asosida yillik va mavsumiy sig'im quyidagi formulalar yordamida hisoblandi:

$$PCC_{yillik} = PCC \times 365$$

$$RCC_{yillik} = RCC \times 365$$

$$PCC_{mavsum} = PCC \times 253$$

$$RCC_{mavsum} = RCC \times 253$$

Bu yerda 253 kun yilning issiq va sovuq ekstremal kunlaridan holi bo'lgan faol turizm mavsumini anglatadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Gavkushon Ansambli hududining funksional tarkibini aniqlash maqsadida dala o'lchovlari va kadastr ma'lumotlari asosida asosiy maydon zonalarini tasniflandi. 1-jadvalda ansambl hududidagi ochiq maydonlar, yopiq ichki qismlar, minora hududi hamda foydalanishga cheklangan suv maydonlarining sig'im hisob-kitoblaridagi o'rni keltirilgan (1-jadval).

1-jadval. Gavkushon ansambli - maydon tarkibi¹

Zona turi	Maydon (m ²)	Amal
Ochiq maydon / hovli (E)	2 561	qo'shiladi
Yopiq / ichki zal (G)	3 110	qo'shiladi
Minora / tor ko'tarilish (I)	28	qo'shiladi
Hovuz / suv (L)	256	ayiriladi

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Gavkushon Ansamblining umumiy hisoblash maydonida ochiq hovli (2561 m²), minora hududi (28 m²) hamda yopiq zal qismi (3110 m²) asosiy ulushni tashkil etadi. Hovuz hududi (256 m²) esa ziyoratchilar foydalanishi uchun mo'ljallanmagan maydon sifatida baholanib, fizik sig'im (PCC) hisob-kitoblaridan chiqarib tashlandi (2-jadval).

2-jadval. Gavkushon ansambli - sig'im natijalari²

Ko'rsatkich	Qiymat
Sig'im summasi	2349.2
Ochiq soat / Tashrif vaqti	9 soat / 30 daqiqa
Aylanish koeffitsienti	9
Iqlim koeffitsienti	71.16%
Fizik sig'im - PCC	21 143 ziyoratchi/kun
Haqiqiy sig'im - RCC	15 045 ziyoratchi/kun
Yillik PCC	7 717 195 ziyoratchi/yil
Yillik RCC	5 491 425 ziyoratchi/yil
Mavsumiy PCC (253 kun)	5 349 179 ziyoratchi/mavsum
Mavsumiy RCC (253 kun)	3 806 385 ziyoratchi/mavsum

2-jadval natijalaridan ko'rinib turibdiki, Gavkushon Ansambli bir sutka davomida nazariy jihatdan maksimal 21 143 nafar ziyoratchiga xizmat ko'rsatish imkoniyatiga ega. Biroq iqlimiy cheklavl (82 kunlik jazirama davr hamda 30 kunlik sovuq kunlar) va funksional zonalar bo'yicha tuzatish koeffitsiyentlari qo'llanilgandan so'ng obyektning haqiqiy sig'imi (RCC) 15 045 nafar ziyoratchini tashkil etdi.

Mazkur ko'rsatkich fizik sig'imning (PCC) 71,1 foiziga teng bo'lib, ansamblning yil davomida 253 kun mobaynida faol turistik foydalanish imkoniyatiga ega ekanini ko'rsatadi. Shu bilan birga, yuqori tashrif davrlarida ziyoratchilar oqimini tartibga solish va tarixiy muhitning barqarorligini saqlash bo'yicha boshqaruv choralarini izchil takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi (3-jadval).

3-jadval. Obyektning yakuniy ko'rsatkichlari³

Ko'rsatkich	Gavkushon
Foydalanish maydoni (m ²)	5 671
PCC (ziyoratchi/kun)	21 143
RCC (ziyoratchi/kun)	15 045
RCC/PCC nisbati (%)	71.1
Yillik RCC	5 491 425
Mavsumiy RCC	3 806 385

3-jadval ma'lumotlariga ko'ra, Gavkushon Ansamblining sig'im ko'rsatkichlari obyektning foydalanish maydoni hamda funksional zonalari tarkibi asosida hisoblab chiqilgan.

Ansamblning fizik sig'imi (PCC) bir kunda 21 143 nafar ziyoratchini, haqiqiy sig'imi (RCC) esa 15 045 nafar ziyoratchini tashkil etadi. RCC/PCC nisbati 71,1 foizga teng bo'lib, bu ko'rsatkich A. Erdoğan tomonidan xalqaro meros obyektlari uchun tavsiya etilgan 40–60 foizlik me'yor oralig'iga nisbatan biroz yuqori bo'lsa-da, obyektning sig'im imkoniyatlari hali barqaror holatda ekanini ko'rsatadi.

1 Muallif ishlanmasi

2 Muallif ishlanmasi

3 Muallif ishlanmasi

PCC va RCC o'rtasidagi farq asosan quyidagi omillar bilan izohlanadi:

- iqlim koeffitsienti (71,16%) — yil davomida tashrif uchun qulay kunlar ulushini ifodalaydi;
- aylanish koeffitsienti (9) — bir sutka davomida bir zonadan necha marta foydalanish mumkinligini ko'rsatadi;
- foydalanish maydonining funksional tarkibi — ochiq maydon (2561 m²) va yopiq zal (3110 m²) PCC hisobiga to'liq qo'shilgan bo'lsa, minora hududi (28 m²) hamda hovuz maydoni (256 m²) sig'im hisobidan chiqarib tashlangan.

Shuningdek, ansambl hududida mavjud savdo, muzey va xizmat ko'rsatish zonalari (ularning maydoni 1-jadvalda alohida ko'rsatilmagan bo'lsa-da) RCC ko'rsatkichini kamaytiruvchi qo'shimcha omil sifatida hisobga olindi.

Xalqaro tajribalar bilan qiyoslanganda, A. Erdoğan tadqiqotida Amasya Heritage Site uchun RCC/PCC nisbati 40–60 foiz oralig'ida optimal ko'rsatkich sifatida baholangan [11]. Gavkushon ansambli uchun ushbu nisbatning 71,1 foizni tashkil etishi obyekt sig'imining samarali boshqarilayotganini va hozircha ortiqcha yuklama kuzatilmayotganini anglatadi. Bu jihat Petra obyektida K. Magablih hamda A. Al-Shorman tomonidan aniqlangan sig'imdan ortiq foydalanish holatlaridan farq qiladi [12].

Biroq ikki muhim jihatni alohida ta'kidlash lozim. Birinchidan, Gavkushon ansambli diniy va ziyoratgoh xususiyatiga ega bo'lgani sababli ayrim davrlarda tashriflar keskin ortishi mumkin. R. Jangra va S.P. Kaushik ta'kidlaganidek, diniy obyektlarda sig'im me'yorlariga eng katta bosim odatda bayram va muqaddas kunlarda yuzaga keladi [13]. Shu sababli Gavkushon ansambli uchun mavsumiy boshqaruv rejasini ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Ikkinchidan, ansambl hududidagi savdo va xizmat ko'rsatish zonalari ziyoratchilar harakatini ma'lum darajada cheklashi mumkin. R.W. Butlarning TALC modeli asosida qaralganda, tijorat faoliyatining tarixiy meros hududlarida haddan tashqari kengayishi obyektning funksional muvozanatiga ta'sir ko'rsatishi ehtimoli mavjud [15].

Amaliy jihatdan olib qaralganda, tadqiqot natijalari Buxoro shahar hokimligi hamda meros boshqaruvi organlari uchun muhim ilmiy asos vazifasini bajaradi. Xususan, Gavkushon ansambli uchun bir sutkada 15 045 nafar ziyoratchi miqdorini haqiqiy sig'im (RCC) asosidagi tavsiya etilgan boshqaruv limiti sifatida qabul qilish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot doirasida Gavkushon Ansambli misolida M. Cifuentesning uch bosqichli modeli asosida dala tadqiqotlari orqali fizik sig'im (PCC) va haqiqiy turistik sig'im (RCC) ko'rsatkichlari hisoblab chiqildi. Olingan natijalarga ko'ra, ansamblning umumiy foydalanish maydoni 5671 m² ni tashkil etdi. Shundan ochiq hovli (2561 m²), yopiq zal (3110 m²) va minora hududi (28 m²) fizik sig'im hisobiga qo'shildi, hovuz maydoni (256 m²) esa foydalanishga cheklangan hudud sifatida hisobdan chiqarildi. Aylanish koeffitsienti 9 ga teng deb olinib, obyektning kunlik ochiq vaqti 9 soat, o'rtacha tashrif davomiyligi esa 30 daqiqa etib belgilandi.

Hisob-kitoblar quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

- fizik sig'im (PCC) — kuniga 21 143 nafar ziyoratchi;
- haqiqiy sig'im (RCC) — kuniga 15 045 nafar ziyoratchi;
- RCC/PCC nisbati — 71,1%;
- yillik RCC — 5 491 425 nafar ziyoratchi;
- mavsumiy RCC (253 kun) — 3 806 385 nafar ziyoratchi.

Iqlim koeffitsienti 71,16 foiz darajasida baholandi va u yil davomida tashrif uchun qulay kunlar ulushini ifodalaydi. RCC/PCC nisbatining 71,1 foizni tashkil etishi A. Erdoğan tomonidan xalqaro meros obyektlari uchun tavsiya etilgan 40–60 foizlik me'yor oralig'iga yaqin bo'lib, hozircha obyekt sig'im chegarasining buzilmaganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ansambl hududidagi savdo va xizmat ko'rsatish zonalari, shuningdek, bayram va muqaddas kunlarda tashriflarning keskin ortishi sababli ayrim davrlarda vaqtinchalik yuqori yuklama yuzaga kelishi ehtimoli mavjudligi aniqlandi. Xalqaro tajribalar bilan taqqoslanganda, Petra obyektida K. Magablih hamda A. Al-Shorman tomonidan qayd etilgan sig'imdan ortiq foydalanish holatlari bilan solishtirganda, Gavkushon ansambli hozircha bunday holat kuzatilmadi.

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblandi:

Birinchidan, Gavkushon Ansambli uchun kunlik 15 045 nafar ziyoratchi miqdorini rasmiy boshqaruv limiti sifatida belgilash hamda uni chipta va tashrif nazorati tizimlariga bosqichma-bosqich integratsiya qilish tavsiya etiladi.

Ikkinchidan, ansambl hududidagi savdo rastalari va xizmat ko'rsatish texnik zonalarini obyekt tashqarisiga ko'chirish orqali ziyoratchilar uchun foydali harakat maydonini kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Uchinchidan, bayram va muqaddas kunlarda tashriflar oqimini tartibga solish maqsadida mavsumiy boshqaruv rejasini ishlab chiqish zarur.

To'rtinchidan, keyingi tadqiqot bosqichlarida xodimlar soni, sanitariya infratuzilmasi, hojatxona sig'imi hamda xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini hisobga olgan holda samarali sig'im (ECC) ko'rsatkichlarini aniqlash tavsiya etiladi.

Beshinchidan, ushbu tadqiqotda qo'llanilgan metodologiyani Buxoro tarixiy markazidagi boshqa meros obyektlariga ham tatbiq etish orqali barqaror turizm boshqaruvining yagona ilmiy-amaliy tizimini shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 16.02.2026-yildagi "Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-21-sonli Farmoni, <https://www.lex.uz/uz/docs/-8050769>
2. [UN Tourism](#). International tourist arrivals up 4% in 2025 reflecting strong travel demand around the world [Elektron resurs]. – URL: <https://www.untourism.int/news/international-tourist-arrivals-up-4-in-2025-reflecting-strong-travel-demand-around-the-world>
3. [UN Tourism](#). International Tourism Recovers Pre-Pandemic Levels in 2024 [Elektron resurs]. – URL: <https://www.untourism.int/news/international-tourism-recovers-pre-pandemic-levels-in-2024>
4. [O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi](#). 2025-yilda O'zbekistonga 11,7 million nafar turist kelgan [Elektron resurs]. – URL: <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/66309-2025-jilda-zbekistonga-11-7-million-nafar-turist-kelgan-2>
5. [UNESCO World Heritage Centre](#). Historic Centre of Bukhara [Elektron resurs]. – URL: <https://whc.unesco.org/en/list/602/>
6. Khamidov O., Khayrullaeva N. Sustainable Tourism Development in the Bukhara Region: A Development Research Model at Heritage Resources // *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education*. – 2021. – Vol. 1, No. 1. – URL: <https://multijournals.org/index.php/excellencia-imje/article/download/1162/1158/2247>
7. Kilichov M., Olsavsky F., Baiburiev R., Khayrullaeva N., Dávid L.D. Optimizing Sustainable Tourism Routes through GIS to Enhance Tourist Length of Stay in Bukhara // *Journal of Cultural Analysis and Social Change*. – 2026. – Vol. 11, №1. – P. 1771–1787. – DOI: 10.64753/jcasc.v11i1.4187.
8. Srivastava N. Measurement of Carrying Capacity of Tourist Destinations: A Case Analysis // *International Journal of Tourism and Travel*. – 2017. – Vol. 10, No. 1. – P. 38–46.
9. Cifuentes Arias M. Determinación de capacidad de carga turística en áreas protegidas. – Turrialba (Costa Rica): CATIE, 1992. – 28 p.
10. [UN Tourism](#). Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations – A Guidebook. – Madrid: UNWTO, 2004. – 516 p.
11. Erdoğan A. Carrying Capacity Assessments for Sustainable Tourism in a Heritage Site // *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*. – 2025. – Vol. 13, No. 3. – P. 237–274. – DOI: 10.30519/ahtr.1483060.
12. Magablih K., Al-Shorman A. The Physical Carrying Capacity at the Cultural Heritage Site of Petra // *Tourism Analysis*. – 2009. – Vol. 13, No. 5–6. – P. 511–515. – DOI: 10.3727/108354208788160414.
13. Jangra R., Kaushik S.P. Assessment of Physical Carrying Capacity for Managing Sustainability at Religious Tourist Destinations // *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*. – 2017. – Vol. 5, Iss. 1, Article 5. – URL: <https://arrow.tudublin.ie/jrtp/vol5/iss1/5/>
14. Boullon R. Framework Guidelines for Assessing Carrying Capacity // *FAO Corporate Document Repository*. – 1985. – URL: <https://www.fao.org/docrep/X5626E/x5626e0e.htm>
15. Butler R.W. The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources // *Canadian Geographer*. – 1980. – Vol. 24, No. 1. – P. 5–12.
16. [UNESCO World Heritage Centre](#); ICCROM; ICOMOS; IUCN. Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage Context. – Paris: UNESCO, 2022. – 148 p.
17. Doxey G.V. A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants: Methodology and Research Inferences // *Proceedings of the Travel Research Association 6th Annual Conference*. – San Diego, 1975. – P. 195–198.
18. Makhadmeh A., Al-Badarneh M., Rawashdeh A., Al-Shorman A. Evaluating the Carrying Capacity at the Archaeological Site of Jerash (Gerasa) Using Mathematical GIS Modeling // *Egyptian Journal of Remote Sensing and Space Sciences*. – 2020. – Vol. 23, No. 2. – P. 159–165. – DOI: 10.1016/j.ejrs.2018.09.002.
19. [UNESCO World Heritage Centre](#). Buxoro tarixiy markazi // UNESCO Butunjahon merosi ro'yxati.
20. [Meros.uz](#). Xo'ja Govkushon ansambli [Elektron resurs]. – URL: <https://meros.uz/object/xoja-govkushon-ansambli>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
